

V MOZAIČNI KRAJINI LJUBLJANSKEGA

BARJA je bilo v okviru omrežja Natura 2000 kot kvalifikacijskih prepoznanih 53 vrst v interesu EU, vendar pa, ali so res samo te pomembne pri oblikovanju učinkovitih varstvenih ukrepov na območju?

foto: Davorin Tome

VARSTVO NARAVE LJUBLJANSKEGA BARJA, OD PTIC DO BIODIVERZITETE

// Al Vrezec

Ljubljansko barje je brez dvoma eden od biserov slovenske narave, danes varovan kot Krajinski park Ljubljansko barje. Pri opredeljevanju Barja kot varstveno pomembnega območja Natura 2000 so imele ključno vlogo ptice, ki so najbolj raziskani del biotske pestrosti na območju. Kar 25 vrst ptic je kvalifikacijskih za Natura 2000 območje. To so vrste v interesu EU glede na evropsko Ptičjo direktivo in Rdeči seznam ogroženih gnezdil Slovenije. Temu naboru vrst v interesu EU se prek Habitatne direktive pridružuje še 28 vrst, od rastlin in mehkužcev do členonožcev in vretenčarjev. Na podlagi tega seznama je Ministrstvo za okolje in prostor RS v programu upravljanja območij Natura 2000 (PUN2000) naredilo »jagodni izbor« 14 vrst, ki bi se jih na območjih ciljno upravljalo ter tako prispevalo k varstvu celotnega ekosistema in biotske pestrosti. Med pticami sta se v ta izbor uvrstila kosec (*Crex crex*) in pisana penica (*Sylvia nisoria*), med drugimi vrstami pa so tu še strašničin mravljiščar (*Maculinea teleius*), travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*), barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*), puščavnik (*Osmoderma eremita*), veliki pupek (*Triturus carnifex*), hribski urh (*Bombina variegata*), močvirska sklednica (*Emys orbicularis*), mali podkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*), navadni netopir (*Myotis myotis*), vidra (*Lutra lutra*), loeselova grezovka (*Liparis loeselii*) in koščični škratec (*Coenagrion ornatum*). Vsekakor je izbor vrst za

varstvene ukrepe potreben, saj nam za ukvarjanje z velikim številom vrst preprosto zmanjka kadrov in denarja. Podobne vaje so naredili tudi drugod po Evropi z željo, da bi bili varstveni ukrepi čim učinkovitejši in preprosto sploh izvedljivi.

UČINKOVITO VARSTVO NARAVE SE UKVARJA TUDI Z LOKALNIMI PRIORITETAMI

Seveda pa je biotska raznovrstnost Ljubljanskega barja precej več kot le teh 14 vrst, ki smo jih izbirali z na evropski ravni usklajenih seznamov. Ni dvoma, Natura 2000 že prinaša obilne varstvene sadove po Evropi in obe direktivi več kot uspešno izpolnujeta svoje poslanstvo, vsaj pri vrstah, ki se jim je tako ali drugače uspelo pririniti na seznam Ptičje ali Habitatne direktive. Kaj pa vse druge? Ravno to se je vprašal raziskovalec Paul M. Dolman z univerze v vzhodni Angliji s sodelavci, ko je predlagal, da bi morali za učinkovito varstvo narave pravzaprav imeti lokalne prioritete, ki morda niso le tiste, ki so prioritete za Evropo kot celoto. Ali morda pri veliki vnemi varstva evropsko pomembnih vrst ne pozabljamo na lokalno pestrost, ki ima za območja morda še večji pomen? Vzemimo si za primer Ljubljansko barje. Območje predstavlja tipsko lokaliteto, torej območje, od koder je bila prenekatera vrsta prvič opisana za znanost. Med drugim za čuka (*Athene*

BID-REX
Interreg Europe

European Union
European Regional
Development Fund

Simbol Ljubljanskega barja je **VELIKI ŠKURH** (*Numenius arquata*), »poslednji mostiščar«, in kot kaže, je njegovo gnezdenje na Barju in bližnjem Cerknjskem jezeru zares nekaj izjemnega v širšem evropskem merilu.
foto: **Davorin Tome**

noctua), lisastega ploščca (*Libellula quadrimaculata*), petelinčka (*Zerynthia polyxena*) in črnega poljskega kozlička (*Carinatodorcadion aethiops*), ki jih je znameniti G. A. Scopoli v 18. stoletju prvikrat za znanost popisal prav z Ljubljanskega barja. Pomenljivo ob tem je tudi, da sta čuk in črni poljski kozliček do danes z Ljubljanskega barja že izginila. Pravzaprav izumrle vrste kažejo, da razmere na Ljubljanskem barju le niso tako rožnate navkljub vsemu, saj bi lahko samo med pticami našteali celo kopico na Barju izginulih gnezdil. Pa vendar, prioritet za varstvo ne moremo iskati v izumrlih vrstah, torej vrstah, ki ji ni več, čeprav se prav zaradi njih varstva in ohranjanja narave lotevamo.

VELIKI ŠKURH NI IMEL SREČE

Dolman in sodelavci pri celostni obravnavi biotske raznovrstnosti podobno kot evropski direktivi zagovarjajo prioritizacijo vrst, torej jagodni izbor, le da pri tem izhajajo iz lokalnih in ne vsesplošnih evropskih prioritet. Katere bi lahko bile na Ljubljanskem barju? Endemiti in ozko omejene vrste so gotovo ena od takih prioritet. Če pobrsamo med pticami, bi takšen lahko bil veliki škurh (*Numenius arquata*), ki na Ljubljanskem barju in v sosednji Cerknici tvori edino populacijo v JV Evropi in eno redkih v južni Evropi. Čeprav so ptice sicer edina skupina organizmov, pri katerih so se kvalifikacijske vrste oziroma vrste v interesu EU izbirale iz širšega, torej ne zgolj evropskega, temveč tudi lokalno pomembnega konteksta, pa tudi te niso imune na vseevropsko generalizacijo. Veliki škurh denimo pri vseevropski prioritizaciji ni imel sreče in ni prišel na seznam Ptičje direktive, kot marginalna populacija pa je izpadel tudi iz »jagodnega izbora« PUN2000. Čeprav ga kot staroselca za Ljubljansko barje ornitološki viri navajajo že več kot 200 let, torej, do kamor seže slovenski ornitološki spomin.

OHRANJANJE NARAVNIH VREDNOT Z BOLJŠIM REGIONALNO SPECIFIČNIM UPRAVLJANJEM

Med t. i. lokalne biodiverzitetne prioritete bi se lahko uvrstil tudi endemit širšega območja Ljubljanskega

barja, barjanski kapelj (*Cottus metae*), ki je bil opisan šele leta 2005, ali pa kobilica temna šaševka (*Zeuneriana marmorata*), katere populacija na Ljubljanskem barju naj bi obsegala kar dve tretjini celotne svetovne populacije vrste. Če pogledamo le te tri primere, se slovensko naravovarstvo ukvarja le s škurhom in kapljem (v okviru vrste *Cottus gobio* na Habitatni direktivi), čeprav sta obe vrsti izpadli iz PUN2000, medtem ko je temna šaševka kljub dejanski grožnji globalnega izumrtja v varstvenem smislu spregledana. Dokaz več, kako ključnega pomena so lokalne varstvene prioritete za ohranjanje biotske pestrosti na lokalni kot tudi globalni ravni. Seveda lokalne prioritete lahko zajemajo zelo širok spekter pomembnih vrst, poleg endemitov še ključne ekosistemske vrste pa tujerodne vrste, ki lahko zaradi povzročenih okoljskih sprememb vplivajo na izginjanje domorodnih vrst, ekonomsko pomembne vrste itd. Šele takšen regionalni seznam prioritetenih vrst je lahko osnova za pripravo učinkovitih ukrepov upravljanja območij. V Angliji so na primer s seznama približno 12.000 vrst na ta način odbrali približno 2000 prioritetenih vrst. Slednje je še vedno preširok nabor, za obvladovanje katerega Dolman s sodelavci predlaga združevanje v t. i. upravljavske skupine na osnovi ekoloških zahtev vrst. Angleški model je sedaj na evropski preizkušnji v okviru Interreg Evropa projekta BID-REX (Od podatkov o vrstni raznolikosti do političnih odločitev: ohranjanje naravnih vrednot z boljšimi regionalnimi političnimi odločitvami), katerega slovenski partner je Nacionalni inštitut za biologijo, modelno območje v Sloveniji Krajinski park Ljubljansko barje, evropski partnerji pa so iz Španije, Velike Britanije, Belgije, Italije in z Madžarske.

Vsekakor sta Ptičja in Habitatna direktiva tlakovali pot opredeljevanju najvrednejših naravnih območij Evrope s primerljivimi mednarodnimi merili. Vendar pa lahko zgolj z evropsko pomembnimi vrstami pri upravljanju teh območij zelo zgrešimo prave ekosistemske prioritete oziroma, kar je še več, s pozabljanjem na nacionalne, regionalne in lokalne prioritete lahko povzročimo drastičen upad biotske pestrosti Evrope, ki temelji ravno na teh prioritetah.

VIRI

- DOLMAN, P. M., PANTER, C. J. & MOSSMAN H. L. (2012): The biodiversity audit approach challenges regional priorities and identifies a mismatch in conservation. - *Journal of Applied Ecology* 49: 986-997.
- <https://www.interregeurope.eu/bid-rex/>

TEMNA ŠAŠEVKA

(*Zeuneriana marmorata*) je zaradi nedavnosti odkritja svetovno pomembne populacije na Ljubljanskem barju izven vseh naravovarstvenih dokumentov, kar pa ne spreminja dejstva o njenem velikem lokalnem pomenu. Kako in kdaj jo bomo tudi uradno prepoznali?

foto: **Stanislav Gomboc**